

شهید مزاری و رهبری

خلیل الله نبوی

به نظر می‌رسد در پاسخ به پرسش فوق، ویژگی‌های اساسی رهبری باید مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. در رابطه با ویژگی‌های رهبری، نظریه‌ها و دیدگاه‌های فراوان در حوزه مدیریت و جامعه‌شناسی سیاسی وجود دارد؛ از میان آن نظریه‌های متعدد و متفاوت، به یک نظریه به عنوان چهارچوب نظری در این مقاله بسنده می‌شود و آن نظریه منتخب برای چشم‌انداز کلی بحث، عبارت از نظریه رهبر خدمت‌گزار (گرین لیف) است. نظریه مذکور بر خلاف نظریه‌های کلاسیک عمودی که دارای ماهیت دستوری و امری‌اند، دارای رویکرد افقی و مشارکتی است. این نظریه تلاش دارد تا برای بحران رهبری در عصر کنونی، راه‌حل و راهکار ارائه کند. بنابراین، برای فهم ماهیت نظریه مذکور به برخی از ویژگی‌های آن به صورت ذیل اشاره می‌شود:

- خدمت‌گزاری - گوش دادن - همدلی - بهبود بخشی - آگاهی‌دهی - تشویق و ترغیب - آینده‌نگری و دوراندیشی - تعهد به رشد افراد - اعتماد متقابل - روحیه همکاری - استفاده اخلاقی از قدرت - ارزشمند بودن خدمت به دیگران - توجه به نیازمندی دیگران - مقدم داشتن منافع جمعی بر منافع شخصی (حسن پور، ۱۳۸۳: ۱۵۳).

بر اساس این نظریه و مقایسه ویژگی‌های آن با رفتارهای سیاسی شهید وحدت ملی استاد مزاری، با قاطعیت می‌توان گفت: رهبر شهید یک رهبر خدمت‌گزار بود، تمام ویژگی‌های یک رهبر خدمت‌گزار در وجود رهبر شهید تجلی

رهبری جامعه یکی از اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین موضوع دانش مدیریت، علوم سیاسی و اجتماعی را تشکیل می‌دهد، بر اساس دیدگاه‌های کلاسیک و مدرن، نقش رهبری در زندگی انسان‌ها در طول تاریخ، برجسته، مهم، حیاتی و کلیدی بوده است. رهبران بزرگ تاریخ در متن و محراق حوادث و رخداد‌های بزرگ تاریخی قرار داشتند و مسیر تاریخ را در راستای اهدافی که خود تعیین کرده و جامعه پذیرفته بود، تغییر دادند و بزرگ‌ترین سهم و نقش را در ساختن تاریخ انسان ایفا کردند. شهید مزاری یکی از این رهبران بزرگ تاریخ افغانستان است که مسیر تاریخ سیاسی این کشور را از رویکرد استبدادی، انحصارطلبی، خودکامگی به سمت عدالت اجتماعی، سیاست انسانی و وحدت ملی تغییر می‌دهد. گذار سیاسی مبتنی بر اندیشه‌های سیاسی شهید مزاری با وجود چالش‌های فراوان، هنوز هم تداوم دارد و ضرورت بازخوانی اندیشه‌های سیاسی وی برای نسل پسا مزاری، فراتر از یک تجلیل تشریفاتی سالیان‌مطرح است و همچنین تفاوت‌های فاحش در ویژگی‌ها و سبک رهبری شهید مزاری با رهبران سیاسی پسا مزاری، مهم‌ترین پرسش را در زمینه رهبری جامعه مطرح ساخته است و آن پرسش در این مقاله این است که ویژگی‌های رفتاری رهبری شهید وحدت ملی، استاد مزاری که اندیشه‌های او را ماندگار کرده است، چیست؟

رهبر شهید راه‌رهایی از اسارت، محرومیت و نابرابری را در هشیاری،
مقاومت، بیداری و در وحدت و هماهنگی مردمش جست‌وجو می‌کرد
و می‌گفت: «اگر کوچک‌ترین غفلت کنیم، باز اسارت سیصد ساله
تکرار می‌شود.»

رهبر خدمت‌گزار، به مردم آگاهی می‌دهد. رهبر شهید مردم را آگاه می‌ساخت، هیچ مسئله و دغدغه سیاسی پنهان از مردم نداشت، مردم را در جریان مهم‌ترین گفت‌وگوها و مذاکرات سیاسی خودش قرار می‌داد، آگاهی توأم با بیداری را برای مردم هدیه می‌کرد، از مظالم تاریخی در افغانستان قسمی سخن می‌گفت که مردم با تمام وجود آن را احساس می‌کرد. از آگاهی و معرفت نمی‌هراسید، مردم را در تاریکی جهل نگه نمی‌داشت، از جهل مردم استفاده نمی‌کرد. پیروانش را همیشه آگاه ساخته و در جریان رخدادها و تحولات سازمانی قرار می‌داد.

رهبر خدمت‌گزار، پیروانش را تشویق و ترغیب می‌کند. رهبر شهید خلق انگیزه، تشویق و ترغیب مردم را به عنوان یک هدف مقدس برای پیشرفت جامعه در نظر می‌گرفت، به جای زورگویی، نیرنگ و فریب، ناامیدی و یأس، با روش ترغیبی، مردم را رهبری و مدیریت می‌کرد، برای مردم به گونه‌ای انگیزه و باور خلق کرده بود که اقشار مختلف جامعه در یک مسیر با یک نگرش، احساس هدفمندی، غرور و سربلندی می‌کردند.

آینده‌نگری یا دوراندیشی یکی دیگر از ویژگی‌های اساسی رهبر خدمت‌گزار است. دوراندیشی به این معنا است که رهبر خدمت‌گزار، ابن‌الوقت و ظاهرین نیست، به افق‌های دوردست جامعه نگاه می‌کند. رهبر شهید برای آینده مردمش استراتژی سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی داشت. بر این اساس، فردهای سیاسی و فرهنگی جامعه را پیش‌بینی می‌کرد، در همان زمان جنگ، تعداد زیادی از جوانان را برای بورس‌های خارج از کشور به هدف کدرسازی معرفی کرد.

رهبر خدمت‌گزار، اعتماد متقابل با مردم دارد. رهبر شهید آن‌چه را به مردم می‌گفت، عمل می‌کرد. او می‌گوید: «از خدا هیچ وقت نخواستم که بدون شما در جایی بروم و شما را در معرکه بگذارم.» (مرکز فرهنگی نویسندگان

داشت که در این مقاله به مقایسه یکایک ویژگی‌ها پرداخته خواهد شد. اولین ویژگی نظریه مذکور، خدمت‌گزاری است. رهبر خدمت‌گزار، خدمت‌گزاری برای مردم را یک اصل می‌داند (رضائیان، ۱۳۸۰: ۳۳-۳۴). خدمت به دیگران جزء باورهای عمیق فکری، اخلاقی و ذاتی رهبر شهید بود. سراسر زندگی وی شاهد بر این مدعی است. رهبر شهید خدمت به دیگران را بدون بها و بهانه انجام می‌داد و هیچ چشم داشت و طمع از کسی در برابر خدماتش نداشت.

یکی دیگر از ویژگی‌های رهبر خدمت‌گزار، خوب گوش دادن به گفته‌های مردم است. رهبر شهید به گفته‌های مردم با دقت گوش می‌داد، سخنان و افکار عمومی مردم برایش مهم و ارزشمند بود. از این جهت است که به رهبر شهید، رهبر مردم‌محور گفته می‌شود. خودکامگی و استبداد در قاموسش وجود نداشت، به مردم به عنوان یک ابزار یا وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف شخصی نگاه نمی‌کرد، خدمت به مردم برایش هدف نهایی بود.

همدلی، ویژگی دیگر رهبر خدمت‌گزار است. رهبر شهید یار و یاور صادق مردم بود و هیچگاه تظاهر به صداقت و هم‌نوایی نمی‌کرد، مردمش را از جان و دل دوست داشت، به کثرت‌گرایی اعتقادی و فکری مردم احترام می‌گذاشت، کمونیست و مجاهد را در آغوش می‌کشید. در حقیقت در غم‌ها، غصه‌ها، دردها، رنج‌ها و شادمانی‌های مردم، خود را سهیم می‌دانست.

رهبر خدمت‌گزار به رشد افراد متعهد است. رهبر شهید نسبت به رشد و ترقی جامعه متعهد بود، از فرایند تغییر در ابعاد مختلف جامعه استقبال می‌کرد. مانند رهبران سنتی از سنت‌های حاکم در جامعه برای تحکیم موقعیت شخصی و خانوادگی خودش، تابوهای مقدس نمی‌ساخت، رشد جامعه را به معنای تزلزل موقعیت و منزلت اجتماعی خویش ندانسته و به تغییر و تحول مثبت جامعه ایمان داشت. ایشان تغییر و تعدیل واحدهای اداری کشور را در همین راستا مطرح ساخته بود.

رهبر خدمت‌گزار از قدرت سیاسی استفاده اخلاقی می‌کند، رهبر شهید هیچگاهی از قدرت سیاسی وسیله و ابزاری برای عقده‌گشایی، منزلت اجتماعی، منافع شخصی نساخت، به مقوله قدرت به عنوان وسیله خدمت‌گزاری به مردم نگاه می‌کرد.

شهید مزاری یک رهبر خدمت‌گزار بود که خدمات صادقانه‌اش از او یک رهبر کارزماتیک ساخته و در قلب هزاران انسان عدالت‌خواه این سرزمین ماندگار است. ایشان با همدلی در کنار مردم، خط عدالت‌خواهی را ایجاد می‌کند، به مشوره‌ها و سخن‌های مردم ارج می‌گذارد، با اعتماد و تکیه بر توده‌ها جبهه مقاومت عدالت‌خواهی را در غرب‌کابل شکل می‌دهد، خدمت‌گزاری برای مردم را هدف نهایی و اساسی قرار می‌دهد و بر اساس دوراندیشی و آینده‌نگری، طرح برابری و برادری اقوام ساکن در کشور را مطرح می‌سازد. با آگاهی و مفهوم‌سازی، نسل‌های جامعه را مخاطب قرار می‌دهد، نگاهش نسبت به قدرت سیاسی انسانی، جمعی و عدالت‌محور بود، هیچگاهی از قدرت سیاسی، ابزار برای تأمین منافع شخصی نساخت؛ نه قصری، نه بلند منزل و تجارتي نه زمین و ملکی و نه حساب بانکی خارجی و داخلی داشت، نه به سفره رنگینتر از سفره مردم آرزو داشت، به خانه مجلل‌تر از خانه مردم فکر نکرد. با درویشی و پشمینپوشی برای مردمش، تاریخ، فرهنگ، هویت، غرور، عزت و سربلندی را هدیه کرد.

افغانستان، ۱۳۷۴: ۲۲۲). هیچ نوع فریب، نیرنگ و تظاهر در رفتارش نسبت به مردم وجود نداشت، در منطق سیاسی خودش، ثابت قدم بود، مردم به او اعتماد داشت و او به مردمش صادقانه اعتماد متقابل داشت.

رهبر خدمت‌گزار، روحیه همکاری و تعاون با مردم دارد. رهبر شهید در خدمت مردم و در کنار مردم بود، در منزلش همیشه بر روی مردم باز بود، هیچ کسی در پشت در منزلش برای ملاقات احساس حقارت و توهین نمی‌کرد. کوچک‌ترین فاصله طبقاتی با مردم نداشت. او خود می‌گوید: «در خارج از کنار شما هیچ زندگی برایم ارزشی ندارد.» (همان: ۲۲۲). این صحبت اوج روحیه همکاری با مردم را نشان می‌دهد.

رهبر خدمت‌گزار از قدرت سیاسی استفاده اخلاقی می‌کند، رهبر شهید هیچگاهی از قدرت سیاسی وسیله و ابزاری برای عقده‌گشایی، منزلت اجتماعی، منافع شخصی نساخت، به مقوله قدرت به عنوان وسیله خدمت‌گزاری به مردم نگاه می‌کرد.

رهبر خدمت‌گزار به نیازمندی دیگران توجه دارد. رهبر شهید نیازهای سیاسی، تاریخی، فرهنگی، اقتصادی جامعه را با تمام وجودش حس می‌کرد، ایشان عصاره دردها، رنج‌ها و نیازهای تاریخی چندین قرن و چندین نسل در افغانستان بود.

رهبر خدمت‌گزار، منافع جمعی را بر منافع شخصی مقدم می‌دارد. شهید وحدت‌ملی استاد مزاری، هیچ اولویت شخصی و فردی نداشت، هیچ منافع شخصی، خانوادگی، جدا از منافع مردم نداشت، هیچ منافع شخصی برای خودش تعریف نکرد، تمام تلاش و فعالیت‌هایش برای تحقق منافع مردم بود، او خود فریاد می‌زند: «من هیچ منافع غیر از منافع شما ندارم اگر من می‌خواستم روی منافع شخصی خود فکر می‌کردم کنار شما نمی‌نشستم.» (همان: ۲۲۲).

منابع:

۱. حسن پور، اکبر (۱۳۸۳). مدلی برای رهبری خدمت‌گزار. مجله تدبیر، شماره ۱۵۳، تهران.
۲. رضائیان، علی (۱۳۸۰). مبانی رفتار سازمانی. تهران: سمت.
۳. مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان (۱۳۷۴). احیای هویت: مجموعه سخنرانی‌های استاد شهید عبدالعلی مزاری (چاپ اول). کابل: مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان (سراج).